

جنگ ایران و باکو منتفی است

روابط تهران و باکو مدتی است از ریل خارج شده و ما شاهد تصاعد بحران بین طرفین هستیم؛ مسائلی مانند جنگ لفظی بین سیاستمداران تا برگزاری مانورهای نظامی، حمله به سفارت آذربایجان در تهران از سوی یک فرد با انگیزه‌های شخصی، اخراج ۴ دیپلمات ایرانی و بارها و بارها احضار سفرای دو کشور بیانگر آن است که حال روابط ایران و همسایه شمالی‌اش خیلی خوب نیست اما....

آران نیوز/

روابط تهران و باکو مدتی است از ریل خارج شده و ما شاهد تصاعد بحران بین طرفین هستیم؛ مسائلی مانند جنگ لفظی بین سیاستمداران تا برگزاری مانورهای نظامی، حمله به سفارت آذربایجان در تهران از سوی یک فرد با انگیزه‌های شخصی، اخراج ۴ دیپلمات ایرانی و بارها و بارها احضار سفرای دو کشور بیانگر آن است که حال روابط ایران و همسایه شمالی‌اش خیلی خوب نیست اما پرسش آنکه ریشه این تنش‌ها ناشی از چیست و آینده روابط با توجه به سیاست‌های هر یک از طرفین چطور خواهد بود؟ همچنین آیا احتمال آن می‌رود که این تنش به وقوع گزیند نظامی ختم شود؟ حامد خسروشاهی، پژوهشگر منطقه قفقاز در اندیشکده جریان در گفت‌وگویی با روزنامه «دنیای اقتصاد» به این بحث پرداخت.

جنگ ایران و باکو منتفی است

چرا مدتی است تنش‌ها بین ایران و جمهوری آذربایجان در حال افزایش است و ریشه‌های این بحران را در چه مولفه‌هایی می‌بینید؟ رویکرد جمهوری آذربایجان، ریشه اتفاقات در قفقاز جنوبی و معماری جدیدی که در حال شکل‌گیری است، به چند عامل بازمی‌گردد؛ نخست اینکه روسیه به عنوان حافظ نظم موجود در قفقاز سرگرم جنگ اوکراین شده و نمی‌تواند این روزها نقش اصلی خود را ایفا کند؛ بنابراین جمهوری آذربایجان به عنوان طرف پیروز جنگ دوم قره باغ این ادراک را دارد که در نبود روسیه می‌تواند امتیازات بیشتری کسب کند. ما شاهد هستیم آذربایجان در هفته‌های اخیر روستاهای بیشتری را که در قره باغ نیستند، اشغال کرد و روسیه نیز واکنش خاصی نشان نداد. این در حالی است که روسیه به عنوان هم‌پیمان ارمنستان در سازمان امنیت جمعی در جنگ ۲۰۲۰ گفت که اگر دامنه تجاوزات به داخل خاک ارمنستان کشیده شود، ورود خواهد کرد.

عامل مهم دیگری که در تحلیل‌های داخلی به آن توجه نمی‌شود، شکل‌گیری یک اتحاد سه‌جانبه بین جمهوری آذربایجان، ارمنستان و ترکیه است که کاتالیزور این ارتباط نیز ترکیه است. در این بین می‌بینیم نیکول پاشینیان، رئیس‌دولت و نخست‌وزیر ارمنستان هیچ واکنش خاصی به رویدادهایی که در قفقاز جنوبی اتفاق می‌افتد از خود نشان نمی‌دهد. در واقع وقتی صحبت از ایجاد کریدور می‌شود، رئیس‌دولتی که خاک آن در حال اشغال شدن است، واکنش نشان نمی‌دهد این در حالی است که ما در ایران نسبت به این مساله بسیار حساس هستیم. یعنی پاشینیان که یک شخصیت بسیار غرب‌گراست به هر نحوی که شده می‌خواهد مرزهای خود را با ترکیه و آذربایجان باز کند و در این مسیر به آنها امتیاز می‌دهد. همچنین وی در این مسیر امتیازدهی دیگر ملاحظاتی ایران را در نظر نمی‌گیرد.

اسرائیل و نزدیکی روابط باکو-تل‌آویو تاچه حد در دامن زدن به تنش‌ها تاثیرگذار است؟

در واقع یکی دیگر از عواملی که می‌خواستم به آن اشاره کنم همین عامل رژیم صهیونیستی است. این رژیم در حال افزایش نفوذ خود در قفقاز جنوبی است و اهداف متعددی را نیز از حضور در قفقاز جنوبی دنبال می‌کند. نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که این روزها در خبرها زیاد شنیده می‌شود که جمهوری آذربایجان در تل‌آویو سفارت خود را بازگشایی کرد. اما باید این مساله را در نظر بگیریم که در سال ۲۰۲۰ و در بحبوحه جنگ قره باغ ارمنستان سفارت خود را در اسرائیل افتتاح کرد. افتتاح سفارت آذربایجان و ارمنستان در تل‌آویو خیلی فاصله‌ای با هم ندارد و این بیانگر آن است که رژیم صهیونیستی در حال گسترش همه‌جانبه ارتباطات و حضور خود در قفقاز جنوبی است. البته حضور اسرائیل فقط به این مناطق محدود نمی‌شود و پیش از این در آسیای میانه هم حاضر شده بود. در این خصوص باید توجه داشت که یکی از اهداف رژیم اسرائیل از حضور در این مناطق، نزدیکی به ایران و تهدید ایران در مرزهایش است. در چنین شرایطی طبیعی است که تنش بین ایران و آذربایجان نیز مطلوب رژیم صهیونیستی است.

نقش و بازیگری ترکیه را در تحولات اخیر بین تهران و باکو چطور ارزیابی می‌کنید؟

برای بررسی نقش ترکیه باید به متغیر برگزاری انتخابات در این کشور طی چند ماه آینده توجه داشت. ترکیه ای که از یکسو درگیر انتخابات است و از سوی دیگر متحد اصلی جمهوری آذربایجان در ابعاد نظامی و اقتصادی، ترکیه است. در این بین ترکیه نمی‌خواهد فضای انتخاباتی‌اش تحت تاثیر مسائل قفقاز جنوبی قرار بگیرد. زیرا در نظرسنجی‌ها آقای قلیچدار اوغلو به نمایندگی از هفت حزب مخالف اردوغان رای بیشتری نسبت به رئیس‌جمهور حاکم دارد. بنابراین تمام حواس اردوغان فعلا معطوف به انتخابات است و فضایی برای ورود به یک بحران جدید در منطقه قفقاز ندارد. الهام علی‌اف نیز متوجه این موضوع شده است. در عین حال این وضعیت را در نظر بگیرید که یکی از رقبای اردوغان قدرت را در دست بگیرد، در این صورت آیا همان توانی که اردوغان برای علی‌اف گذاشت وی نیز صرف باکو خواهد کرد؟

در چنین وضعیتی که ایران تقریباً به تنهایی باید این بحران را خاتمه بخشد، چه سیاستی را باید در دستورکار قرار دهیم که منافع مان نیز تامین شود؟ ما باید به نظم روسی قفقاز کمک کنیم؛ یعنی اجازه ندهیم نظم ایجاد شده توسط روسیه ای که حافظ نظم امنیتی قفقاز بوده برهم بخورد. یعنی هر چقدر این نظم برهم خورد، بازیگران متعدد خارجی در این منطقه ظهور پیدا می‌کنند، حضور ناتو در قفقاز جنوبی جدی‌تر می‌شود و حتی ممکن است کشورهایی مانند چین، هند و عربستان نیز به این منطقه ورود پیدا کنند.

در شرایطی که اخیراً تصاویر و فیلم‌هایی از خروج صلح بانان روسی از منطقه قره باغ منتشر شده و روسیه نیز به شدت درگیر جنگ اوکراین است و در واقع بازیگری‌اش در منطقه قفقاز خیلی کاهش یافته، ایران چطور می‌تواند نظم روسی را آنجا بدون بازیگری موثر مسکو ادامه دهد؟

ببینید ما در جاهای مختلف به عنوان هم‌پیمان روسیه شناخته می‌شویم و امروز می‌توانیم از این هم‌پیمانی استفاده کنیم. در خبرها آمده بود که در اولین دیدار آقای امیرعبداللّه‌پیان، وزیر خارجه کشور با سرگئی لاوروف، همتای روسی‌اش در مسکو در سال گذشته، لاوروف گفت که در ۳۰ سال گذشته قفقاز جنوبی هیچ‌گاه یکی از موارد مذاکره وزارت خارجه روسیه و همکاران ایرانی‌شان نبوده است. یعنی ما ۳۰ سال قفقاز را به حال خود رها کردیم و هیچ وقت به روسیه نگفتیم که می‌خواهیم در این منطقه مشارکت کنیم. اکنون که روسیه درگیری‌هایی در اوکراین دارد و می‌خواهد حوزه‌هایش را حفظ کند، ایران می‌تواند درخواست‌هایی از مسکو داشته باشد یا امتیازهایی از آن کشور بگیرد. در واقع ما امروز می‌توانیم روی هم‌پیمانی با روسیه در حوزه‌های دیگر در حوزه قفقاز حساب کنیم تا پایداری نظم روسی در قفقاز محقق شود.

سیاست اعلامی جمهوری اسلامی ایران نیز این است که مرزهای ایران با این منطقه نباید آستان حوادث باشد و دستخوش تغییر شود. بنابراین یکی از اقدامات جدی ای که تهران باید در دستورکار قرار دهد، این است که از فشار و لابی خود در ارمنستان به نفع روسیه استفاده کند. یعنی دولتی که امروز در ارمنستان روی کار است، به دنبال روزنه هایی است تا سریع خود را به غرب متصل کند و در حال دور شدن از روسیه است. اتفاقا یکی از دلایل چراغ سبز روسیه به جمهوری آذربایجان برای ورود به جنگ قره باغ در سال ۲۰۲۰ همین مساله بود. پاشینیان در حال دور شدن از روسیه و نزدیکی به غرب بود و روسیه با چراغ سبز به آذربایجان خواست به نوعی گوش دولت ارمنستان را بیچاند. این در حالی است که جناح مقابل آقای پاشینیان روس گراها هستند یعنی کسانی که طی ۳۰ سال گذشته با روسیه کار کرده اند و متحد روسیه و پوتین هستند. با در نظر گرفتن همه مولفه ها، ما باید به بازگشت نظم روسی به قفقاز کمک کنیم.

گزینه نظامی و جنگ ایران و جمهوری آذربایجان را در این شرایط محتمل می دانید؟

این احتمال نزدیک به صفر است؛ زیرا ایران و آذربایجان متوجه هستند که یکسری پیوستگی هایی به هم دارند که قابل تغییر نیست. اقتصاد جمهوری نخجوان بسیار وابسته به ایران است و تامین گاز، نفت و تردهایش از طریق ایران است. در مقابل، تردد زمینی ایران با روسیه نیز اغلب از مسیر آذربایجان انجام می گیرد و تهران نیز متوجه این موضوع است. از این رو طی روزهای اخیر امیرعبداللہیان و همتای آذری اش دو روز پیاپی با یکدیگر به صراحت مکالمه تلفنی داشتند و طرفین نسبت به این موضوع آگاه هستند که نباید تنش از یک سطحی بالاتر برود. البته اگر اتفاق ناخواسته و پیش بینی نشده ای رخ دهد ممکن است کار به گزینه نظامی هم بگشود ولی با بررسی تحولات اخیر، این گزینه تقریباً غیرمحتمل است و به صورت دیپلماتیک موضوع را حل و فصل خواهند کرد.

منبع: دنیای اقتصاد- سعیده سادات فہری